

Джерела та література

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф. 1, оп. 16, спр. 31.
2. Гогун А. Между Гитлером и Сталиным. Украинские повстанцы. – СПб.: Издательский дом "Нева", 2004. – 416 с.
3. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ. 1943 – 1959. Книга друга: 1946 – 1947 / Упоряд. А.Кентій, В.Лоцицький, І.Павленко. – К. – Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 2002. – 576 с.
4. Кентій А.В. Антикомуністичний опір ОУН і УПА у післявоєнний період (1946 – 1956) // Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія / [Дзьобак В.В., Ільющин І.І., Касьянов Г.В., Кентій А.В., Кульчицький С.В. та ін.; від. ред. С.В. Кульчицький]. – К.: Наукова думка, 2005. – 496 с.
5. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 2884.
6. Десять буремних літ. Західноукраїнські землі у 1944 – 1953 рр. Нові документи і матеріали / Зібрав і упорядкував В. Сергійчук. – К.: Дніпро, 1998. – 944 с.
7. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 2959.
8. Літопис УПА. Нова серія. – Т. 3. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: директивні документи ЦК Компартії України 1943 – 1959 / Упоряд. О.Вовк, І.Павленко, Ю.Черненко. – К. – Торонто: Видавництво "Літопис УПА", 2001. – 652 с.
9. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 4964.
10. Галузевий державний архів Служби безпеки України, ф. 16, оп. 7, спр. 9.

References

1. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obednan Ukrainiy (TsDAHO Ukrainy), fond 1, opys 16, sprava 31.
2. GOGUN, A. (2004) *Mezhdru Hitlerom i Stalinyum. Ukrainskie povstantsy*. Sankt-Peterburg: Izdatelskii dom "Neva".
3. KENTII, A., LOZYTYSKYI, V., PAVLENKO, I. (Eds.) (2002) *Litopys UPA*. Nova serija, tom 5. Borotba proty UPA i natsionalistychnoho pidpillia: informatsiini dokumenty TsK KP(b)U, obkomiv partii, NKVS-MVS, MDB-KDB. 1943 – 1959. Knyha druha: 1946 – 1947. Kyiv – Toronto: Vydavnytstvo "Litopys UPA".
4. KENTII, A. (2005) *Antykomunistychnyi opir OUN i UPA u pislivoennyi period (1946 – 1956)*. In: KULCHYTSKYI, S.V. (Ed.) *Organizatsiia ukrainskykh natsionalistiv i Ukrainka povstanska armii*. Kyiv: Naukova dumka.
5. TsDAHO Ukrainy, fond 1, opis 23, sprava 2884.
6. SERHIICHUK, V. (Ed.) (1998) *Desiat buremnykh lit. Zakhidnoukrainski zemli u 1944 – 1953 rokakh. Novi dokumenty i materialy*. Kyiv: Dnipro.
7. CDAHO Ukrainy, fond 1, opys 23, sprava 2959.
8. VOVK, O., PAVLENKO, I., CHERNENKO, Yu. (Eds.) (2001) *Litopys UPA*. Nova serija, tom 3. Borotba proty UPA i natsionalistychnoho pidpillia: dyrektyvni dokumenty TsK Kompartii Ukrainy 1943 – 1959. Kyiv – Toronto: Vydavnytstvo "Litopys UPA".
9. TsDAHO Ukrainy, fond 1, opys 23, sprava 4964.
10. Haluzevyi derhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy, fond 16, opys 7, sprava 9.

Надійшла до редколегії 23.06.16

I. Patryliak, Doctor of History, Professor,
O. Liapina, Ph.D. in History, Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SUPPRESSION OF RESISTANCE: "ELIMINATION" ("PURGING") OF TERRITORY OF UKRAINE BY SOVIET INSTITUTIONS OF STATE SECURITY IN 1946 BY LANGUAGE OF DOCUMENTS

The document selection proposed to readers is a biweekly Reports by Second Department of the People's Commissariat of State Security – the Ministry of State Security of the USSR for 1946 about mopping-up operation against the so-called hostile elements in Ukraine. In 2009 the materials were declassified by the Security Service of Ukraine and kept in the department archive. The publication contains 24 documents with almost identical structure. Each document consists of list of districts (with mentioned quantity of arrested during two weeks on district area), registry with provided statistic regarding "criminal" categories (Ukrainian rebels movement participants, enemy agencies, bourgeois party participants etc.) and summary paragraph with information about detected organized groups with special attention on the Organization of Ukrainian Nationalists secret structure and the Ukrainian Insurgent Army subunits disclosure. Research of the published documents indicate that during 1946 Second Department PCSS-MSS (People's commissariat of state security – ministry of state security) arrested 21 756 people in Ukraine. More than 53% of prisoners came from the territories annexed by USSR between 1939 and 1945, more than 45% of detainees were accused of involvement in illegality Organization of Ukrainian Nationalists or units of the Ukrainian Insurgent Army, more than 42% of detainees were charged a collaboration with the Germans, Romanians and Hungarians during the Second World War. More than 54% of arrests occurred in the first four months in 1946, when the extensive operations, known as "Big blockade", were carried out against the Organization of Ukrainian Nationalists and Ukrainian Insurgent Army in the western regions of Ukraine.

Keywords: the People's Commissariat of State Security, the Ministry of State Security, the Organization of Ukrainian Nationalists, the Ukrainian Insurgent Army, report, mopping-up, district.

УДК 415.8:061.235(430=161.2)

М. Срібняк, студ.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ДРАМАТИЧНЕ ТОВАРИСТВО В ТАБОРІ ФРАЙШТАДТ (АВСТРО-УГОРЩИНА): ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано зміст статуту Драматичного товариства імені Івана Котляревського табору полонених українців у Фрайштадті (Австро-Угорщина) протягом Першої світової війни. Статут складається з XII розділів, які у свою чергу поділяються на параграфи (загалом 43). Цей документ описує правила, за якими діяло товариство, зокрема обрання на посади, обов'язки дійсних членів і членів-співробітників, порядок проведення вистав і внесення коштів. Важливу роль у діяльності Драматичного товариства відігравав Союз Визволення України, завдяки якому першопочатково надавалася матеріальна допомога в організації театральних вистав, виборі літератури, декорації та реквізиту.

Полонені, які брали участь у виставах, мали покращені умови життя у порівнянні з іншими таборянами, зокрема могли за дозволом покидати табір на деякий час, користуватися теоретичною літературою у бібліотеці товариства, у зв'язку з участю у виставах звільнялися від примусових робіт. Членство надавалося за порукою двох дійсних представників, і в разі обрання Радою товариства члени повинні були дотримуватися статуту, брати участь у виставах або їх організації та внесення коштів.

Перелік адміністративних посад Драматичного товариства ім. І. Котляревського складався з голови, першого і другого заступників, писаря, адміністратора майна, скарбника, впорядника, делегата Просвітнього Відділу, гардеробника, реквізитора, "буфетчика", режисер. Обсяг їх повноважень визначалася Радою товариства і загальними зборами, що обговорювали адміністративні та артистичні питання. Статут Драматичного товариства ім. І. Котляревського відображає важливу частину життя полонених українців в Австро-Угорщині, що дозволяє здійснити вичерпний аналіз культурно-мистецького життя українського народу періоду Першої світової війни.

Ключові слова: драматичне товариство, полонені, театр, табір, Фрайштадт.

Перша світова війна занурила Європу у буремні події, які змінили плін історії, кардинально перерозподілили сфери впливу провідних країн Європи і внесли

розлад у хід історичного розвитку багатьох держав. Але, одночасно, для бездержавної України війна створила шанси для виборення державності. Завдяки до-

помозі з боку центральних держав та за ініціативою Союзу Визволення України (СВУ) були створені табори полонених українців у Німеччині (Раштадт, Вецляр, Зальцведель) та Австро-Угорщині (Фрайштадт).

Завдяки просвітницькій діяльності СВУ життя українських полонених супроводжувалося не лише примусовими роботами на користь центральних держав, а й втіленням культурних прагнень таборян у різноманітних освітніх гуртках і мистецьких осередках. На думку авторки, саме у цих таборах значне число полонених із Наддніпрянської України змогли здобути отримати освіту та дізнатися про високохудожні зразки української культури.

Варто зазначити, що на перших етапах культурницької діяльності СВУ стикнувся з проблемою національної невизначеності полонених, які у своїй масі були неписьменними, вважали себе приналежними до Російської імперії та боялися усвідомити себе українцями. Навіть мова полонених українців першопочатково складалася з суржику, де химерно поєднувалися російські й українські слова.

Тому перед СВУ постало завдання сприяти культурному і духовному розвитку українців, що яскраво втілювалося у створенні шкіл, церков, хорів, оркестрів і театрів. Вони являли собою аполітичні установи, де уникали обговорення політичних питань, але натомість визначальним було те, що усі освітні та культурні заходи відбувалися українською мовою. Безсумнівно, це сприяло поступовому усвідомленню полоненими себе як українців та піднесенню національної культури.

Одним з таких осередків стало Драматичне товариство ім. Івана Котляревського, яке діяло спочатку як драматичний гурток. Він складався з десяти таборян, через що істотно відчувалося нестача акторських сил та реквізиту. Новий промінь сонця для акторської та театральної діяльності в таборі Фрайштадт виник передовсім завдяки підтримці СВУ та української організації – Суспільно-Просвітнього Гуртка (СПГ). Як наслідок, драматичний гурток у липні 1915 р. реорганізувався в Артистичну секцію, що діяла у складі 18 чоловік на підставі власного статуту.

Врешті-решт, у липні 1916 р. у таборі постало Драматичне товариство ім. І. Котляревського, що стало своєрідною завершальною ланкою становлення гуртка. Товариство визначало та спрямовувало діяльність таборового театру, затверджувало на адміністративні посади його членів. Його головною метою вбачали за допомогою театральних вистав сприяти "розбудженню української національної свідомості між полоненими фрайштадтського табору".

Варто зазначити, що члени Драматичного товариства вважали театр чудовою практикою, щоб у майбутньому полонені "могли даліше на російській Україні при допомозі театру вести національну працю". Авторка припускає, що тоді прагнення до незалежності ще не пустило міцні паростки в свідомості полонених, тому члени СВУ та організатори мистецького життя в таборах поклали свої надії на здобуття в майбутньому широкіх автономних прав для України.

Разом з тим, товариство організувало літературно-вокальні вечорниці, курси декламації та лекції, які проводилися членами Просвітнього відділу (інколи вони мали навіть наукові ступені), яких СВУ залучав до проведення культурницької роботи в таборі Фрайштадт. Також у широкому доступі для членів товариства була література з теоретичної драматургії, яка здебільшого використовувалась режисерами таборового театру.

У складі Драматичного товариства перебували дійсні члени і члени-співробітники. Дійсними могли стати полонені – члени СПГ української національності. Чле-

ном-співробітником міг бути кожен полонений, який прагнув внести свою лепту в роботу таборового театру. На думку авторки, відрізняло перших від других те, що членів-співробітників не можна було вибирати до Ради Товариства і контрольної комісії. Але важливо пам'ятати про те, що товариство не було закритою організацією, на підтвердження чого свідчить цікавий приклад, коли 12 листопада 1917 р. прийняли як дійсних членів двох представників єврейської спільноти – Лева Ланди й Якова Шраєра.

За бажанням майже кожен член товариства міг брати участь у виставах при наявності акторських здібностей. На пробах режисер відбирав акторів і протягом репетицій акторський склад, безумовно, слухався його вказівок. Обов'язком членів було за проханням Ради обійняти адміністративну посаду, також зберігати доручене майно і сплачувати кожного місяця "членську вкладку" в розмірі 6 сотиків (сотик – дрібна грошова одиниця, 1/100 частина австрійської крони).

Сплата внесків була важливим обов'язком членів товариства – статут регламентував виключення членів з його лав, якщо хтось протягом двох місяців не сплатив вкладку. Можна сказати, що грошові внески відігравали значну роль в діяльності товариства, адже воно потребувало додаткових коштів, які збиралися, зокрема, і з членських внесків. З одного боку, сплата була своєрідним дисциплінуючим чинником, а з іншого боку, таким чином Рада товариства могла зводити грошовий баланс. Попри першопочаткову допомогу СВУ і великі прибутки з вистав, видатки товариства також були досить значними. В окремих випадках, Драматичне товариство зверталося з проханням про позику до ГУР (Головної Української Ради – правонаступниці СПГ) за умови обов'язкового повернення коштів.

Як йшлося в статуті, полонені повинні були "не відказуватися від переписки роль, бо це вважається частиною театральної школи: вчить театрального діловодства та української правописі". Безперечно, навіть у таких сферах відображається зростання освіченості серед членів Драматичного товариства.

Виключення членів передбачало спершу попередження Ради, потім – оголошення догани і, зрештою, призупинення в членських правах, і виключення з лав товариства. Кожен член мав право відклику (апеляції), але у різних конкретних випадках Рада могла вирішувати чи варто поновлювати полоненого в членстві. Як видно, виключення було доволі складним і поступовим процесом, при цьому головні причини цього рішення були: нехтування обов'язками, псування майна, нешанобливе ставлення до української культури та відмова від сплати внесків.

Варто докладніше зупинитися на структурі адміністративної частини товариства. Рада складалася з голови, трьох заступників і 14 членів. Основними обов'язками голови були репрезентування товариства, ведення усіх справ. Його перший заступник допомагав йому у "чисто артистичнім напрямку" і також вів бібліотеку, в якій члени могли випозичити книжки для власних потреб. Другий заступник одночасно виконував обов'язки господаря товариства, тобто здійснював роль над адміністративними справами.

Важливою була також посада писаря, який вів протоколи засідань і завжди ставив підпис під прізвищем голови або його заступника. Скарбник слідкував за прибутками і видатками товариства, видавав кошти на потреби товариства. При цьому він повинен був звітувати перед Радою і делегатом Просвітнього відділу СВУ. Останній мав права члена Ради, що свідчило про непересічну роль, яку відігравав СВУ на перших порах становлення

товариства і театру. Але делегат не контролював, а скоріше давав поради щодо деяких справ, що стосувались театру. Делегат Просвітнього відділу був цивільною особою і призначався СВУ для організації культурно-освітніх заходів. Серед них могли бути викладачі шкіл (В.Симович), відповідальні за діяльність хору (отець Є. Турула) або куратори театру (М. Чайковський).

Адміністратор майна відповідав за інвентар товариства. Особливою посадою авторка вважає впорядчика, який слідкував за порядком на пробах і під час вистав, контролював, щоб сторонні не заходили за куліси. Також до його функціональних обов'язків входило й розсаджування глядачів у визначених місцях "сали". Безсумнівно, дуже важливі посади – гардеробника і ревізителя. Перший відповідав за "строї" – сценічний одяг, який він перевіряв на неушкодженість після вистави. Ревізітор дбав, відповідно, про реквізит. "Буфетчик" вів касову книжку і надавав касиру рахунок і гроші разом зі звітом.

За статутом – Рада товариства мала регулярно проводити свої засідання Ради і загальні збори. На засіданнях, які відбувалися кожного тижня, обговорювалися адміністративні й артистичні справи. У першому випадку визначали дату вистави і ціни за квитки, у другому – вибирали вистави, розподіляли ролі й призначали суфлерів. Загальні збори проводилися раз на два місяці, де обирали на всі адміністративні посади.

Ревізійна комісія складалася з трьох членів і раз на два тижні проводила ревізію каси і майна товариства. Вирішення суперечок, які виникали на ґрунті діяльності товариства, надавав товариський суд. Важливим місцевим осередком був хор, що діяв незалежно від інших установ і брав участь у багатьох таборових виставах.

Варто зазначити те, що Рада надавала т.зв. "запомоги" для тих, хто фізично працював для товариства: "кравцям, фрізіерам (перукарям – М.С.)". Більше того, Рада на прохання будь-якого члена, могла надати йому відпустку на деякий час. Ця обставина засвідчує те, що члени товариства мали особливі умови й могли за дозволом покидати табір, що вигідно вірізняє їхнє становище у порівнянні з рештою таборян. При цьому робота товариства не зупинялася та інші учасники театральних дій продовжували свою роботу над виставами.

Отже, діяльність Драматичного товариства ім. Івана Котляревського відіграло значну роль у становленні культурно-мистецьких прагнень полонених українців. Товариство сприяло усвідомленню таборянами національної самобутності та приналежності до українського народу. Після Першої світової війни частина колишніх полонених долучилася до національно-просвітньої роботи в Україні, а деякі з них виступили зі зброєю в руках на захист України.

Слід відзначити, що окремі аспекти досліджуваної теми в різний час опинялись в полі уваги як колишніх фрайштадців [1; 2; 4;] (водночас ці праці слід трактувати і як джерела до вивчення даної проблеми), так і сучасних дослідників [3; 5; 6]. У цих працях розглянуто різні аспекти життєдіяльності таборового театру у Фрайштадті, проте жоден з них не ставив перед собою завдання проаналізувати положення статуту Драматичного товариства ім. І.Котляревського.

Археографічне опрацювання статуту Драматичного товариства ім. І.Котляревського здійснене відповідно до існуючої практики публікації історичних джерел. Текст публікується зі збереженням фонетичних, орфографічних та стилістичних особливостей документа. Архаїзми та рідко вживані слова пояснюються упорядником у дужках. Важливість публікації цього документа полягає в тому, що він вийшов невеликим накладом у кілька десятків примірників і на сьогодні є рідкісним виданням.

Публікація здійснюється з примірника, який зберігається в фонді 4404 Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України.

Статут "Драматичного Товариства імені Івана Котляревського – театральної секції Української Таборової Організації" в таборі Фрайштадт

I. Назва

§ 1

Товариство називається: "Драматичне Товариство ім. Івана Котляревського, – театральна секція української таборової організації в таборі полонених у Фрайштадті".

II. Мета й засоби.

§ 2.

Мета товариства є: а) при допомозі театральних вистав та інших продукцій спричинюватися до розбудження української національної свідомості між полоненими фрайштадтського табору, і б) бути для полонених практичною школою ведення театру, щоби вони могли далі на російській Україні при допомозі театру вести національну працю.

§ 3.

До той мети служать такі засоби: а) театральні вистави; б) літературно-вокальні вечорниці; в) відчити з драматичної літератури та драматургії; г) теоретичні й практичні курси деклямації та лекції; д) удержування бібліотеки драматичних творів та з обсягу теоретичної драматургії.

III. Члени, їх обов'язки та права

§ 4.

Члени товариства є: а) дійсні, б) співробітники.

А) Дійсним членом товариства може бути кожний полонений фрайштадтського табору української народності, член С.П.Г. (Суспільно-Просвітній Гурток – М.С.), якого прийме Рада товариства на внесення й за порученням двох дійсних членів товариства.

Б) Членом-співробітником може бути: а) полонений-Українець, який не є членом С.П.Г., але задля замилювання до театру хоче працювати в товаристві; б) полонений не української народності, який співчуває визвольним змаганням українського народу, ставиться прихильно до української роботи й готовий працювати для товариства. Членів-співробітників приймає не Рада, а загальні збори на внесення Ради.

§ 5.

Всі члени мають обов'язок працювати для товариства, а саме: а) брати участь у виставах і інших продукціях; б) приймати на себе ролі, які призначить їм режисер; в) не відказуватися без важких причин від призначених їм ролі; г) не відказуватися від переписки роль, бо це вважається частиною театральної школи: вчить театрального діловодства та української правописі; г) ходити точно й без спізнювання на проби; д) на пробах слухати безумовно вказівок режисера, а також у справах товариства приказів Ради; е) у тих виставах, у яких не виступають у ролях, брати, в разі потреби, участь у гуртових сценах, на які назначить режисер; є) не відказуватися від виповнювання адміністративних чинностей, які визначить Рада або покликані до того члени Ради; ж) шанувати доручене їм майно товариства та відповідати за нарочне його ушкодження; з) платити місячну членську вкладку в висоті 6 сот.

§ 6.

Дійсні члени користають ся такими правами: а) можуть брати участь у загальних зборах товариства з рішачим – на засіданнях Ради – з дорадчим голосом; б) можуть ходити безплатно на всі продукції товариства; в) мають право до грошових підмог із запомогового фонду; г) можуть бути вибрані до Ради товариства та контрольної комісії.

Члени-співробітники мають ті самі права, тільки їх не можна вибрати до Ради товариства та контрольної комісії.

§ 7.

Членом товариства перестає бути: а) хто помре; б) хто виїде з табору на завше; в) хто добровільно виїде з товариства; г) кого Рада виключить із членів товариства; д) хто протягом 2 місяців не заплатить членської вкладки.

§ 8.

Члена, що не сповняє обов'язків, перший раз упомінає (попереджає – *М.С.*) Рада, другий раз висловлює йому догану, потім завішує (призупиняє – *М.С.*) його на якийсь час у членських правах, а врешті виключає з товариства.

Рада може й тоді виключити члена, як він шкодить товариству або цілій таборовій організації.

Виключений має право відклику до загальних зборів.

Якби дійсного члена товариства виключила зі своїх членів головна таборова організація то він тим самим перестає бути дійсним членом товариства. Чи може він тоді стати членом-співробітником, про це рішає Рада, в кожному випадку з окрема.

§ 9.

Кожний член має право просити Раду, щоби дала йому на деякий час відпустку, чи то задля спочинку, чи задля виїзду з табору. Рада рішає про це, чи може вволити тому проханню без шкоди для діяльності товариства.

IV. Рада Товариства.**§ 10.**

Рада товариства складається: з голови, 14 членів і 3-х заступників. Уряди членів Ради розділені так:

- 1) перший заступник голови (заразом бібліотекар);
- 2) другий заступник голови (заразом господар);
- 3) писар;
- 4) скарбник;
- 5) режисер;
- 6) заступник режисера;
- 7) адміністратор майна (заразом заступник господаря);
- 8) впорядник;
- 9) помічник та заступник адміністратора й упорядника;
- 10) гардеробник;
- 11) помічник і заступник гардеробника;
- 12) реквізитор;
- 13) помічник і заступник реквізителя;
- 14) буфетчик.

До Ради належить теж делегат Просвітнього Виділу "С.В.У." з правами члена Ради.

§ 11.

Голова провадить усією роботою товариства. Він здає на засіданнях Ради, загальних зборах товариства й перед Українською Громадою звідомлення про діяльність товариства, підписує враз із писарем протоколи засідань та всі письма, що виходять із товариства. Він дбає про те, щоби виконувано всі рішення загальних зборів, Ради, та репрезентує товариство на зверх на всіх спільних нарадах із іншими таборовими організаціями. Він скликає й веде засідання Ради й загальні збори.

У справах, що мають на меті добро товариства, обов'язані йому всі члени до послуху.

§ 12.

Перший заступник голови підпомагає голову у всій його діяльності, передовсім у чисто артистичнім напрямку. Якби голова мав яку перешкоду, то він обіймає цілий провід товариства.

Він веде бібліотеку й має обов'язок дбати про те, щоби кожна книжка була на місці тоді, як її треба для театру.

§ 13.

Другий заступник голови є адміністративним помічником голови, а заразом господарем товариства. Він дбає про те, щоби виконувано всі рішення загальних зборів і Ради в адміністративному напрямку; зі своєї сторони він пропонує Раді й загальним зборам усякі зміни в адміністрації. Члени обов'язані його слухати в справах адміністрації. Він обіймає провід товариства тоді, як і голова і перший заступник не можуть того робити.

§ 14.

Писар веде протоколи засідань Ради й загальних зборів. Він виготовлює всі письма, що виходять із товариства, й підписує їх ураз із головою або його заступником. До його рук приходять усі письма до товариства й він про них негайно повідомляє голову.

Один із прочих членів Ради дістає уряд заступника писаря, щоби його міг заступити у разі потреби.

§ 15.

Скарбник веде касу, приймає та виплачує гроші. На кожную виплату мусить перше згодитися Рада й делегат Просвітнього Виділу. До виплати потрібна посвідка з підписом голови або його II заступника та делегата Просвітнього Виділу. Тільки в наглих випадках може скарбник виплатити на власну руку або за згодою одного з інших членів Ради або делегата Просвітнього Виділу, але тоді той член обов'язаний на найближчій засіданню Ради оправдатися зі свого рішення.

§ 16.

Режисер дбає та відповідає за артистичне ведення вистав. Він пропонує Раді драматичні твори для вистав, розділює ролі й подіє їх Раді до відома. Він веде проби та дає лад на виставах. У тих усіх справах, що належать до самих вистав, усі члени товариства мають його обов'язково слухати.

Його заступник заступає його, як той має перешкоду. Режисер може також віддавати ціле ведення поодиноких вистав своєму заступникові.

§ 17.

Адміністратор майна (заразом і заступник господаря) має заряд над цілим інвентарем товариства та відповідає за нього. Він веде закладні інвентарі майна та записує в них усякі зміни в майні, дбає за їх приміщення, ставить на засіданнях ради внесення що до придбання нових річий (речей – *М.С.*) та дбає за те придбання, приймає від режисера, гардеробника та реквізителя бажання що до нових річий і подає се до відома Ради. До нього належить нагляд над декораціями й сценічними предметами.

§ 18.

Впорядчик дбає про лад на пробах і виставах. Він має обов'язок заповідати проби та дбати, щоби всі приходили на них точно. Перед кожною виставою має подбати за оповістки та карти вступу, і віддати їх у розда-

чу чи продаж. Він має оглянути, чи в театральній салі (залі – М.С.), на сцені й за сценою лад, має настанови відповідне число білетерів та впорядників салі й розставити їх по місцях. Підчас вистав є він відповідальний за лад на салі й за те, щоби виконувано всі розпорядки що до безпеки. Він уважає (дбає – М.С.), щоби за кулісами не було непричасних до вистави людей.

§ 19.

Гардеробник має нагляд над гардеробою, щоби вона була ціла й неушкоджена. Він заздалегідь, перед кожною виставою, має роздивитися, й порозумітися з режисером: чи є всі потрібні строї, а як їх нема, то має донести про це адміністраторові майна й виконати те, що він або Рада тут рішає. Безпосередньо перед виставою він заносить усі потрібні строї до гардероби, розділює їх між грачів (акторів – М.С.), а після вистави відбирає їх та провірює їх цілість. Він має обов'язок позовати до відповідальності кожного члена, що не шанує майна товариства.

§ 20.

Обов'язки реквізиторів що до реквізиту, ті самі, як гардеробника, що до гардероби.

§ 21.

Адміністратор майна й упорядчик мають одного особного помічника й заступника, а гардеробник і реквізитор двох окремих. Всі три вони мають заступати дотичних членів у разі потреби, тому мусять бути добре обізнані з цілим їхнім діловодством.

§ 22.

Буфетчик завідує буфетом у театрі підчас вистав. Він веде товарову книжку, закуповує товари та продає їх у театрі. Після кожної вистави здає касієрові рахунок та гроші й прекладає рахунки за побрані товари.

§ 23.

Делегат Просвітнього Виділу бере участь у всіх засіданнях Ради й загальних зборах товариства з усіма правами члена Ради. Він переводить виплати поза таборою, підписує квітки до виплат та наглядає над інвентарем товариства.

§ 24.

Заступники членів Ради повинні приходити на засідання Ради та знайомитись із діловодством товариства, щоби в разі потреба на зазив Ради могли обійняти обов'язок кожного члена Ради, що має постійно або на якийсь час перешкоду.

§ 25.

Рада відбуває свої засідання правильно два рази в тиждень. У них повинні брати участь усі члени Ради та їхні заступники. Якби котрий із членів Ради не міг прийти, то повинен перед головою оправдатися.

Засідання Ради можуть відбуватися при участі найменше 8 членів і делегата Просвітнього Виділу.

§ 26.

Перше засідання кожного тижня посвячене адміністративним, друге артистичним справам.

А) На адміністративних засіданнях:

а) обговорюються всякі адміністративні справи, запоряджуються купна (ухвалюється купівля – М.С.) та виплати (§ 15);

б) приймається дійсних членів товариства на внесення й за порукою двох дійсних членів товариства та

рішається, кого пропонувати загальним зборам у членів-співробітників (§ 4).

в) назначається реченці вистав та висоту вступів;

г) карається та виключується членів (§ 8);

г) ухвалюються потрібючим членам грошеві заповомги, як вони того просять (§ 6) або на пропозицію трох осіб;

д) переводиться розцінку товарів для буфету.

Б) На артистичних засіданнях:

а) обговорюються вистави, що пройшли, що до їх виконання;

б) вибираються твори до нових вистав;

в) приймається до відома, як режисер порозділював ролі, вибирається суфлерів і т.д.;

г) рішається про всякі иньчі продукції товариства.

§ 27.

На засіданнях Ради западають рішення звичайною більшістю голосів при явнім голосованню. Голова не голосує, тільки рішає в разі рівності голосів.

На засіданні Ради можуть приходити всі члени товариства як гості й забирати дорадчий голос. Виїмок становлять тайні засідання, які пропонує голова на власну руку або на бажання двох членів Ради. Тоді рішає Рада чи признати засідання тайним, в такім разі мусять вийти зі салі всі члени-гості.

V. Ревізійна комісія.

§ 28.

Ревізійна комісія складається з трох членів, вибраних на загальних зборах. Вона переводить бодай раз на два тижні докладну ревізію каси й цілого майна товариства в присутности дотичних функціонерів.

VI. Загальні збори

§ 29.

Звичайні загальні збори відбуваються що два місяці. На них обговорюються такі справи:

а) уступаючи Рада подає звіт доповідання зі своєї діяльності, а ревізійна комісія повідомляє про вислід ревізії; над тим розводять збори дискусію й уділяють Раді абсолюторію на внесення контрольної комісії;

б) збори вибирають голову товариства, всіх членів Ради (і розділяють між них уряди); 3 заступників членів Ради та 3 членів ревізійної комісії;

в) збори рішають над внесеннями Ради що до приняття членів-співробітників (§ 4).

г) збори рішають відклики виключених членів (§ 8);

г) збори радять над внесеннями членів (§ 32);

д) збори радять над змінами статута.

§ 30.

Надзвичайні загальні збори може скликати Рада в усякому часі, як того треба. Крім того Рада мусять скликати загальні збори на письменно бажання 15 дійсних членів із поза Ради.

§ 31.

На загальних зборах веде провід голова або один із його заступників так довго, доки збори не виберуть голову нової Ради, якби ніхто з них не міг провозити, то збори відкриває один із членів Ради та звиває збори, щоби вибрати тимчасового провідника. Протокол веде постійний писар товариства аж до кінця зборів.

§ 32.

Рішення западають звичайною більшістю голосів. Голова зборів не голосує, тільки рішає в разі рівності голосів. Голосовання звичайно бувають явні і тільки при виборах можуть збори згодитися на тайне голосовання картками.

§ 33.

Членські внесення можуть тільки тоді бути предметом нарад загальних зборів, як їх дотичний член зголосить у писаря до відкриття зборів. Виїмок становлять ті внесення, що вийдуть із самого ходу нарад.

§ 34.

До важности рішень загальних зборів треба присутности половини всіх дійсних членів товариства (не вчисляючи тих, що тоді мають відпустку). Якби таке число не зійшлося, то в другім реченні мусять відбутися збори, яке б не було число присутних.

§ 35.

Найпізніше до двох днів після загальних зборів відбувається спільне засідання старої й нововибраної Ради задля передачі майна й діловодства.

§ 36.

До Нової Ради повинні входити за кожним разом у значній більшості нові члени.

VII. Фонди товариства**§ 37.**

Фонди товариства складаються:

- а) із місячних членських вкладок, та добровільних датків членів;
- б) із театральних вистав та доходу за буфету;
- в) із датків других таборових організацій та посторонніх членів;
- г) із визичування театального майна.

Фондами завідує скарбник під конролею Ради й делегата Просвітнього Виділу (§ 15).

§ 39.

Заслуженим членам товариства, що того потребують, ухвалює Рада одноразові або постійні заповоги. Підчас наради про уділення заповоги, повинен вийти з салі той член, про якого говориться. Постійні заповоги повинно видавати передовсім тим, що фізично працюють для товариства, то б то: переписувачам роль, кравцям, фризіерам і иньчим майстрам.

VIII. Театральний хор.**§ 40.**

При товаристві існує окремий театральний хор, органічно незалежний від кожної иньчої таборової організації, який має брати участь у театральних виставах, коли того треба. Члени хору мають обов'язок пильнувати проб та вистав, навіть якби вони не були членами товариства. Визначніших хористів Рада пропонує загальним зборам на членів-співробітників, як що вони не належать іще до товариства. Рада назначує диригента хору.

IX. Комісії.**§ 40.**

Для різних спеціальних цілей (цілей – М.С.) можуть загальні збори або Рада покликувати до життя окремі комісії. Вони працюють у зноснах із Радою та дають звідомлення зі своєї діяльности перед тим органом, що їх покликав. Комісія може укладати для себе окремий регулямін.

X. Товариський суд**§ 41.**

Непорозуміння або спори між членами товариства, що виходять ізза їхньої діяльности в товаристві, полагаджую товариський суд. До нього входять заступники кожної сторони по одному та один надсуддя, назначений Радою. Від рішення того суду нема відклику (апелляції – М.С.). Якби той суд не зміг довести справи до краю протягом тижня, то передає її до рішення Української Громади.

XI. Зміна статута.**§ 42.**

Про зміну статута рішають загальні збори товариства, на яких мусить явитися бодай 2/3 всіх дійсних членів. Щоби змінити яку небудь постанову статута, треба, щоби на неї згодилося 2/3 усіх присутних дійсних членів.

XII. Розв'язання товариства.**§ 43.**

Як товариства розв'язується, то все його майно переходить на власність Союзу Визволення України.

Додатки до статута.**Додаток до § 4.**

В) Членом почесним може бути кожний член таборової організації фрайштадтського табору, іменованим загальними зборами на внесення Ради, за його визначні заслуги для таборової організації, а головно для Драматичного Товариства.

Додаток до § 39.

Свої ухвали про заповоги Рада подає для затвердження й евентуальної виплати Головної Української Ради.

Додаток до § 41.

Непорозуміння або спори між членами Товариства, що виходять ізза їхньої діяльности в Товаристві, полагаджую товариський суд. До нього входять по одному заступникові від кожної сторони та один надсуддя, назначений Радою. Якби той суд не зміг довести справу до кінця, або якби котра з сторін не була задоволена присудом, тоді справа йде на рішення мирового товариського суду Головної Української Ради – в першому випадкові протягом місяця від часу, як справа поступила до суду, в другому – протягом двох тижнів від оповіщення членові присуду першого суду.

ЦДАВО України, ф.4404 оп.1, спр.252, арк.17-26 (наводиться зі збереженням мови оригіналу). Див. також: арк.27-36. Типографське виконання ("З друкарні "Союза визволення України" в фрайштадському таборі", Фрайштадт, 1916 р.); арк.1-16 – рукописна чернетка статуту, з окремим правками олівцем.

Список використаних джерел

1. Даниленко К. Драматичне Т-во імені Івана Котляревського у таборі Фрайштадт / К. Даниленко // Союз визволення України у Відні (1914 – 1918). – Нью-Йорк: [б. в.], 1979. – С. 157-174.
2. Дубрівний П. Союз визволення України в 1914 – 1918 рр. / П. Дубрівний // Наукові записки Українського технічно-господарського інституту. – 1968. – Т. XV (XVII). – С. 76-87.
3. Качмар Л. Роль просвіти і театру в житті українських військово-полонених у таборах Австро-Угорщини та Німеччини / Л. Качмар // Вісник Львівського університету. Серія: Мистецтво. – 2008. – Вип. 8. – С. 133-138.
4. Кобець О. (Олексій Варрава). Записки полоненого: Пригоди і враження учасника першої Світової війни / О. Кобець. – 4-те вид. – Мюнхен: Дніпрова хвиля, 1959. – 335 с.
5. Срібняк М.І. Український театр у таборі Фрайштадт (Австро-Угорщина) під час Першої світової війни / М. І. Срібняк // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 9 квітня 2015 р. / За заг. ред. В. О. Огневюка. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2015. – С. 294-300.
6. Срібняк М.І. Театральне мистецтво у таборовому повсякденні полонених воляків-українців в Австро-Угорщині у 1915 – 1917 рр. / М. І. Срібняк // Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки. – 2015. – № 29 (362). – С. 89-95.

References

1. DANYLENKO, K. (1979) Dramatychne T-vo imeni Ivana Kotliarevskoho u tabori Fraishtadt. In: *Soiuz vyzvolennia Ukrainy u Vidni (1914 – 1918)*. New York: Chervona Kalyna, pp. 157-174.
2. DUBRIVNYI, P. (1968) Soiuz vyzvolennia Ukrainy v 1914 – 1918 rr. *Naukovi zapysky Ukrainskoho tekhnichno-hospodarskoho instytutu*. XV (XVII), pp.76-87.
3. KACHMAR, L. (2008) Rol prosvity i teatru v zhytti ukrainskykh viiskovopolonenykh u taborakh Avstro-Uhorshhyny ta Nimechchyny. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya: Mystectvo*. 8, 133-138.
4. KOBEC, O. (1959) *Zapysky polonenohto: Pryhody i vrazhennya uchasnyka pershoi Svitovoi vijny*. München: Dniprova khvyliya.
5. SRIBNYAK, M. (2015) Ukrainsky teatr u tabori Fraishtadt (Avstro-Uhorshhyna) pid chas Pershoi svitovoi viiny. In: *Proceedings of "Doslidzhennya molodykh uchenykh u konteksti rozvytku suchasnoyi nauky"*. Kyiv: Kyivskiy universytet imeni Borysa Hrinchenka, pp. 294-300.
6. SRIBNYAK, M. (2015) Teatralne mystectvo u taborovomu povsiakdenni polonenykh voiakiv-ukrainciv v Avstro-Uhorshhyny u 1915 – 1917 rr. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya: Istorychni nauky*. 29 (362), pp. 89-95.

Надійшла до редколегії 23.06.16

M. Sribnyak, stud.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

DRAMATIC SOCIETY IN THE CAMP FREISTADT (AUSTRIA-HUNGARY): INSTITUTIONAL DIMENSION

The article tells about the manual of Ivan Kotlyarevsky Dramatic Organization in the camp of Ukrainian prisoners of war in the camp Freistadt (Austria-Hungary) during the First World War. The manual consists of XII sections that are divided into 43 paragraphs/sections. This document describes the regulations in organization, especially office elections, responsibilities of valid and cooperate members, the conduction of drama plays and the contribution. Union for the Liberation of Ukraine played an important role in Dramatic Organization. Initially it gave a material assistance in theatrical sphere, for example the organization of spectacles, preference of literature, scenery and stage property.

Prisoners of war who participated in dramatic plays had better life conditions among other prisoners. For instance, they could leave the camp for a while according to the permission; enjoy theoretical literature in the library and could be free from the forced labor in accordance with a participation in performances. A membership was given with the recommendation of two valid members. If person was elected by Council of organization, he would have to follow the manual, take part in drama plays and pay a contribution.

A list of administration office of Ivan Kotlyarevsky Dramatic Organization consisted of head, the first and second alternates, clerk, property administrator, paymaster, "vporyadnyk", delegate of Educational Department, director of plays, administrators of wardrobe, stage property and canteen. The Council of organization and collective congregation assigned their duties and discussed administrative and artistic problems. The manual of Ivan Kotlyarevsky Dramatic Organization shows a very important part of life of Ukrainian prisoners of war in Austria-Hungary. It helps to do a profound scientific research of cultural and art activity of Ukrainians during the First World War.

Keywords: *dramatic society, prisoners, theater, camp, Freistadt.*